

In memoriam

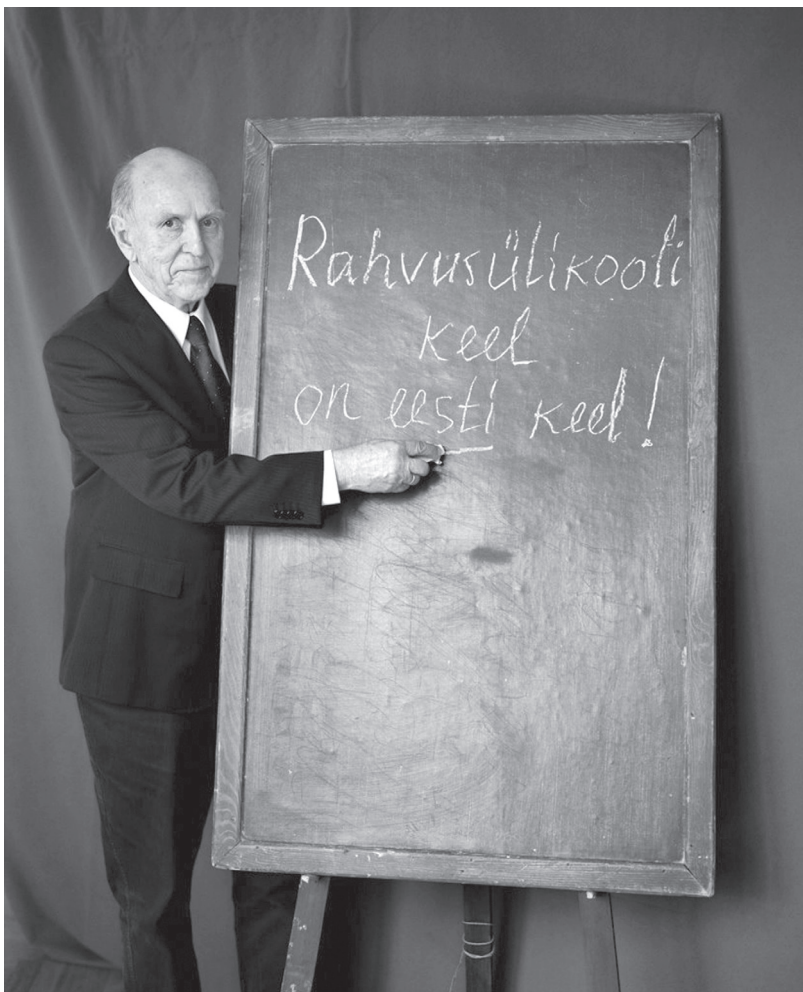
Mati Erelti mälestuseks

12. oktoobril lahkus meie hulgast eesti grammatika uurija ja kirjeldaja ning praeguse eesti grammatikauurijate põlvkonna kujundaja, Tartu Ülikooli emeriitprofessor Mati Erelt.

Mati Erelt sündis 12. märtsil 1941 Tallinnas. Ta õppis Tallinna Polütehnilises Instituudis ja Tartu Ülikoolis, kus ta õppis eriprogrammi alusel ja mille lõpetas 1965. aastal. Juba ülikoolis õppimise ajal kuulus ta Huno Rätsepa juhitud generatiivse grammatika rühma, mille liikmed uurisid eesti keelt tol ajal maailmas võidukäiku teinud teoreetilises raamistikus. Kandidaativäitekirja keskvärdes omadussõnaga lausete kohta kaitses ta 1971. aastal ning doktoriväitekirja „Eesti adjektiivide süntaks“ 1981. aastal. Kuigi Mati Erelt tundis eesti keele grammatika kõiki valdkondi, oli tema peamiseks uurimisvaldkonnaks lauseõpetus, mida ta tundis peensusteni ja mille praegune kirjeldussüsteem on suuresti tema loodud. Tema süntaksikäsitlust kohtame nii teaduslikus „Eesti keele grammatikas“ (1993), kõrgkooliõpikus „Eesti keele käsiraamat“ (mida on ilmunud kolm trükki aastatel 1997, 2007 ja 2020), ingliskeelses eesti keele kirjelduses „Estonian Language“ (2003), kogumikus „Eesti keele süntaks“ (2017), viimases teaduslikus grammatikakirjelduses „Eesti grammatika“ kui ka mitmes gümnaasiumiõpikus.

1969. aastal asus Mati Erelt tööle TA Keele ja Kirjanduse Instituuti (KKI, praegune Eesti Keele Instituut), kuhu jäi enam kui kahekümneks aastaks, olles selle aja jooksul bibliograaf, noorem- ja vanemteadur ning aastatel 1983–1991 grammatikasektori juhataja. Mati Erelt osales oma KKI perioodil aktiivselt nii eesti keele grammatika ettevalmistustöös kui ka selle kirjutamises, juhtides 1983. aastast ühtlasi grammatika koostamist.

Juba KKI grammatikasektori juhatamise töö kõrvalt panustas Mati Erelt ka eesti keele (grammatika) õpetamisse, olles 1989–1991 Tallinna Pedagoogilise Instituudi (nüüdse Tallinna Ülikooli) eesti keele professor ning seejärel aastatel 1991–1995 Helsingi Ülikooli eesti keele

Emeriitprofessor Mati Ereli foto Tartu Ülikooli muuseumi näitusel „Tartu Ülikooli 100 nägu“. Foto: Birgit Püve

külastisprofessor. 1995. aastast oli Mati Ereli seotud Tartu Ülikooliga, kus ta oli eesti keele professor ning eesti filoloogia osakonna juhataja, hiljem eesti keele vanemteadur. Tartu Ülikooli õppejõuna õpetas ta eelkõige oma uurimistööga seotud valdkonda ehk eesti keele lauseõpetust ja seda, milline on eesti keele grammatika tüpoloogilisel taustal, st teiste keeltega võrreldes, aga ka eesti keele uurimislugu. Eesti keele uurimisloost rääkides oli tal tagasihoidliku inimesena raske enda töid esile tuua, kuid arvestades

tema suurt panust eesti keele uurimises, oli võimatu ka sellest mööda minna. Nii mainiski ta aeg-ajalt, et seda või teist nähtust „on käsitletud ka siinkõneleja“.

Mati Erelti loengud, nagu ka ainekursused tervikuna, olid põhjalikud, erakordselt hästi struktureeritud, tekitasid kogu valdkonna vastu huvi ning panid mõtlema eesti keele grammatika üksikasjade ja eripära üle. Ta koondas enda ümber grammatikahuvilisi eri õppeastmete üliõpilasi, kellega viis ta lisaks üldistele kursustele läbi süntaksi eriseminare, kus loeti üheskoos uuemat grammatikakirjandust, arutati selle üle ning mõtiskleti, kuidas paigutub loetu taustale eesti keel. Nii koolitas Mati Erelt suuresti välja järgmise eesti keele süntaksiuurijate põlvkonna. Üks eriseminari mõtteid oli koondada ja ette valmistada noori keeleuurijaid, kes võiksid osaleda järgmise eesti keele grammatika kirjutamises. Lõpuks 2023. aastal ilmunud uue „Eesti grammatika“ kirjutamist vedas Mati Erelt koos Helle Metslangiga ja kirjutas ise suure osa selle süntaksiosast.

Mati Erelt oli aktiivne eesti keele heaks tegutseja ka ühiskondlikult: ta oli aastatel 1997–2006 Emakeele Seltsi esimees. Just sel perioodil hakkas Emakeele Selts välja andma ka ajakirja Oma Keel. Aastatel 2001–2011 oli ta Eesti keelenõukogu liige. Tema südameasjaks oli see, et eesti keelt kasutataks kõikides eluvaldkondades ja et eesti keel oleks Eestis hariduse keeleks kuni doktoriõppeni välja, sest just nii jääb tema sõnul eesti keel püsima. Eesti keele uurimise ja arendamise eest on teda autasustatud nii F. J. Wiedemanni keeleauhinna, Valgetähe IV klassi teenetemärgi, Eesti Teaduste Akadeemia medali ja Tartu Ülikooli suure medaliga.

Jääme Mati Ereltit mäletama kui inspireerivat õppejõudu, toetavat kolleegi, tarka ja avara silmaringiga inimest, kes ärgitas ise mõtlema ja vastuseid leidma ning kelle lai teadustöö toetab meie teadmisi eesti keele kohta ja pakub ohtralt huvitavaid tähelepanekuid ja sel moel ka ainst edasi uurimiseks!

Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi kolleegide nimel

Helen Plado ja Liina Lindström